Wstęp

Życie na Ziemi stanowi całość, to jeden wielki byt, na który składa się niezliczona ilość organizmów. Każdy gatunek jest wyjątkowy i pełni w Życiu rolę. Wyróżniającą cechą ludzi jest samoświadomość połączona z rozwiniętą inteligencją, to ona dała ludzkości panowanie nad planetą i coraz większym obszarem poza nią. Życie człowieka składa się z ciągu decyzji. W toku ewolucji, na długo przed pojawieniem się człowieka, wykształciliśmy automatyzmy do podjemowania decyzji, oparte na emocjach i esencjach. Nawet obecnie jest to dominujący sposób decydowania, mimo że ta sama ewolucja dała nam bardziej efektywne narzędzie - zdolność abstrakcyjnego myślenia. W skali ewolucji jest to wynalazek bardzo świeży, dużo lepszy niż emocjonalny automat, ale wymaga dużej ilości energii (wysiłku), dlatego niewiele ludzi z niego korzysta.

Drugą kluczową cechą, mimo że powszechną w przyrodzie, jest organizacja ludzi w społeczeństwa. Pozwala to dzielić wiedzę, pielęgnować mądrość i dzięki temu osiągać coraz więcej. Doskonale to działało w małych społecznościach, jednak im skala większa, tym więcej złych decyzji, widać to w światowej geopolityce (maj 2026). Z tego powodu wszystkie historyczne imperia upadały, a na naszych oczach upada obecne. Patrząc na historię obiektywnie i dostatecznie szeroko, każda wielka cywilizacja przechodziła przez te same fazy a do upadku doprowadzała fundamentalnie ta sama degradacja elit.

Aby podejmować efektywne decyzje, niezbędna jest znajomość celu - jeżeli nie wiemy, dokąd zmierzamy, to dobry kierunek możemy obrać tylko przypadkiem. To wyjaśnia, dlaczego wzrost skali powoduje patologie decyzyjne. Mała społeczność zna swoje problemy, może mniej lub bardziej obiektywnie ustalić priorytety i efektywnie zarządzać zasobami aby problemy rozwiązywać. W większej skali np. państwa, staje się to praktycznie niemożliwe. Mnogość problemów i lokalne różnice potrzeb stają się zbyt dużym wyzwaniem dla elit. Jest też druga strona problemu - odpowiedzialność. W małej społeczności złe rozwiązania oraz jednostki które je forsują są eliminowane z procesu decyzyjnego. Jest to mechanizm samodoskonalący się. W dużej skali odpowiedzialność przestaje istnieć ponieważ za jej egzekwowanie odpowiadają te same elity, które podejmują decyzje. Dlatego nie jest zaskoczeniem, że elity podejmują decyzje korzystnie dla siebie a nie dla ludzi, których teoretycznie reprezentują.

Jak zatem zminimalizować patologie w elitach, jak zmusić tę grupę uprzywilejowanych naszym mandatem, aby podejmowała decyzje obiektywnie słuszne dla społeczeństwa? Odpowiedź jest prosta do sformułowania i trudna do zrealizowania: należy określić cel, do którego dążymy jako cała ludzkość. Dlaczego aż tak ambitnie? Każde społeczeństwo czy chce czy nie, jest częścią ludzkości. Każde społeczeństwo efektywnie się rozwijając, prędzej czy później napotka na inne społeczeństwa. Jeżeli dwa społeczeństwa wchodzą w interakcję a mają różne cele, zawsze kończy się to wojną. Wojna nie jest korzystna i oczywistym się wydaje, że lepiej jej unikać. Najlepszym możliwym rozwiązaniem, jest przyjąć jako społeczeństwo taki cel, który obiektywnie jest właściwy dla całej ludzkości. Tylko w takim przypadku wchodząc w interakcje z innym społeczeństwem, istnieje szansa na efektywną współpracę i realne uczynienie wojny bezpodstawną. Nie w drodze narzucania celów słabszemu przez silniejszego, ale w fundamentalnie słusznym wyborze wspólnego kierunku wspólnego działania.

Odkąd sięgam pamięcią nurtowały mnie tematy istnienia, zarówno w ortodoksyjnym, naukowym ujęciu jak i mniej namacalnym, filozoficznym. Z biegiem lat zdobywałem coraz więcej wiedzy, zapoznawałem się z poglądami filozofów i naukowców aż trafiłem na idę sondy von Neumanna. Idea ta jest przypisywana stereotypowemu wręcz, twardo osadzonemu w rzeczywistości naukowcowi. Fizyk i matematyk, János Lajos Neumann zdawał sobie sprawę jak gigantyczna jest skala odległości w kosmosie. Wiedział, że załogowe podróże między gwiazdami są niemożliwe z przyczyn fizycznych fundamentów. Przyjął ten fakt i zaproponował rozwiązanie, aby badać odległe zakątki kosmosu, należy wysyłać sondy, które po dotarciu do celu będą w stanie go zbadać oraz z obecnych na miejscu surowców (powszechnych w kosmosie) zbudować swoje repliki i wysłać się dalej.

Uważam, że życie na Ziemi jest sondą von Neumanna, a ludzie są jej elementem. Celem jest rozwój, chemiczne (np. DNA) i świadome gromadzenie wiedzy aż do momentu, kiedy sens istnienia Życia stanie się jasny. Być może jesteśmy ostateczną formą Sondy, a może tylko ogniwem pośrednim w drodze do formy (gatunku), którego cech nie jesteśmy w stanie sobie wyobrazić. Dlatego jednym z kluczowych zadań dla osiągnięcia celu, jest odrzucenie megalomanii, arogancji i wrodzonego przekonania o wyjątkowości ludzkości.

Po dekadach swobodnych rozważań, w 2024 roku zebrałem w jeden system swoje idee pod nazwą Mądra Alternatywa (MAL). Nie są to pomysły nowe, wręcz przeciwnie - praktycznie w każdym udokumentowanym historycznie systemie wartości idee te się pojawiały. Jednak nigdy jako spójny, zamknięty system wartości, który pozwala równie efektywnie realizować cel nadrzędny (rozwój, gromadzenie wiedzy) jak i indywidualne cele **każdego** człowieka czy przedstawicieli innych gatunków.

Filozofia MAL

Filary:
Wolność to niczym niezakłócona egzystencja oraz swoboda działania, ograniczona jedynie wolnością innych.
Własność to utrwalona manifestacja talentu, zaangażowania i czasu właściciela.
Odpowiedzialność to jawność decyzji oraz obowiązek naprawy krzywd, gdy decyzja krzywdy spowodowała.

Prawa:
do wolności;
do posiadania;
do rekompensaty za naruszenie pierwszych praw.

Obowiązki:
poszanowania wolności;
poszanowania własności;
odpowiedzialności.

Reguła mądrego wyboru
Każdy problem ma wiele rozwiązań, wśród nich trzy rozwiązania szczególne: najgorsze, idealne i optymalne.
Mądry wybór wymaga analizy dwóch pierwszych aby przybliżyć trzecie.

Reguła efektywnego rozwiązania
Efektywność zależy od okoliczności i zaangażowania. Dla osiągnięcia celu w ustalonych okolicznościach,
rozwiązanie bardziej efektywne wymaga mniej zaangażowania.

Reguła wydajnego celu
Wydajność jest proporcjonalna do poziomu dobrowolnego zaangażowania. Mądrze wyznaczony cel skupia możliwie wysokie zaangażowanie.

Reguła obiektywnej prawdy
Źródłem obiektywnej prawdy jest percepcja.

Reguła spójnej regulacji
Regulacja ustalająca granice wolności, własności lub odpowiedzialności musi służyć co najmniej jednemu filarowi MAL.

Reguła priorytetu wolności
Każdy ma prawo do dobrowolnej, kontekstowej rezygnacji z przysługujących mu praw.

Reguła jednoznacznej interpretacji
Zapisy wartości, praw, obowiązków, zasad i reguł MAL należy traktować literalnie. W przypadku niespójności zastosowanie mają prawa logiki z założeniem priorytetu filarów MAL.

Jak żyć

Załóżmy, że zapoznałeś się z filozofią MAL, podoba Ci się ale uważasz, że jest to utopia. **Masz rację** - reguły te godzą w instynkt i praktykę, przecież w ludzkiej naturze jest unikać odpowiedzialności. Jednak zwróć uwagę, że szlak jest już przetarty i dobrze znany - czyż w rodzinie i gronie znajomych nie stosujesz zasad MAL? Nie zachęcam Cię, abyś nagle zaczął stosować wszystkie reguły MAL, wystarczy że będziesz ich świadom i będziesz je respektował w sytuacjach, w których podejmiesz taką decyzję.

Jak przenieść te zasady na wyższy poziom, jak sprawić aby sąsiedzi, samorządy, a w końcu elity przyjęły filozofię MAL? **Zawsze zmienianie świata zaczynaj od siebie**, tylko wtedy ma to szanse powodzenia. Przestrzegaj reguł MAL, w szczególności obowiązku trzeciego - staraj się naprawiać szkody, jeżeli je wyrządzisz. W większości przypadków wystarczy przeprosić, to wielki koszt na dumie i ambicji, ale właśnie ten koszt buduje wartość. Pamiętaj jednak, że to poszkodowany decyduje, kiedy szkody zostały zadośćuczynione. Nie zrażaj się brakiem zrozumienia, złością czy innymi nieprzyjemnymi reakcjami - Ty zrobiłeś właściwy krok.

Z każdym przypadkiem, kiedy respektujesz wartości MAL, filozofia staje się powszechniejsza, zdobywa wagę, nawet jeżeli wiesz o tym tylko Ty. Jeżeli dostrzegasz w tych zasadach wartość - dziel się nimi ze znajomymi, jednak pamiętaj o wartości pierwszej, nigdy nie narzucaj poglądów, każdy ma prawo do wolności w tym do niezakłóconej egzystencji.

Możesz wątpić w tezę, że Twoje codzienne zachowania mają jakiekolwiek wpływ na elity, które jawią się jako bezkarne i poza zasięgiem. Opracowałem propozycje regulacji dotykających różnych aspektów życia, również tych opanowanych przez największe patologie. Kiedy przyjdzie czas, poddam propozycje pod surowy werdykt zwolenników MAL aby z uwagą ocenili ich celowość i zgodność z regułami. Dlaczego w ten sposób? Ponieważ najlepsze zasady, dogłębnie przemyślane i skuteczne reguły, nie staną się powszechnie obowiązującymi, jeżeli ludzie jak Ty nie będą do nich przekonani. Dlatego jesteś tak ważny, bez Ciebie nie uda się zmienić świata.

Tomasz Liszka